



## ביאורים

נוסף לכל ההבדלים בין תקופת בית ראשון לתקופת בית שני, מעלת המקדש, מעלת העם וחטאי, ישנו הבדל משמעותי נוסף והוא משך הגלות. גלות בית ראשון, נמשכה שבעים שנה והדבר היה ידוע מראש. מגלות חורבן בית שני, לעומת זאת, אנו קמים רק בדורות האחרונים אחר כאלפיים שנה. שנים שהתאפיינו בחוסר וודאות אימיתית תחל לזרוח הישועה. הגמרא קושרת את אופי החטא לגילוי הקץ. המהר"ל מביא שני הסברים לכך.

תחילה, מסביר המהר"ל, הגמרא מלמדת אותנו שכך המציאות פועלת וכך צריך לראות ולהבין את ההיסטוריה. במציאות יש התאמה - תוצאת חטא גלוי הוא עונש גלוי, ואילו חטא נסתר - עונש נסתר. בבית ראשון החטאים היו בגלוי. הראשונים חטאו במעשים גלויים וברורים. עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים, וקיצם - גלות של שבעים שנה הייתה גלויה גם כן. בבית שני החטא היה נסתר. חז"ל אומרים ששבעה דברים מכוסים מבני אדם ואחד מהם 'אין אדם יודע מה בלבו של חברו' [פסחים נד, ע"ב]. האיבה והשנאה לא היו גלויים. קלקול נסתר כזה מביא עונש נסתר - גלות ללא קץ ידוע.

על הפירוש הראשון מוסיף המהר"ל נדבך נוסף. הדורות הראשונים היו 'חשובים'. מעלתם הייתה גבוהה מכל הדורות האחרונים. אחת הדרכים שבהן זה בא לידי ביטוי היה בכך שדברי ימיהם נכתבו. התנ"ך אוצר את סיפור חייו של עם ישראל מראשית התהוותו עד סוף דורות בית ראשון. חז"ל אף אומרים שהנבואות שנכתבו הינן 'באות לדורות', דהיינו מעשיהם רלוונטיים גם לדורות הבאים. החשיבות הזו מתבטאת גם ברישום חטאיהם וממילא ברישום קיצם. הדורות האחרונים היו חשובים פחות. האחרונים חיו בדור שדרגת חיי האדם פחתה, ובכלל זה דרגת הגילוי של הקשר האלוהי עם האנושות. זו הסיבה שמעשיהם וחטאיהם, וגם העונש הדרוש לתיקונם לא נכתבו, והכל נשאר עלום.

חטאי העם בתקופת בית שני אמנם לא נרשמו, אך אנו טובלים מהם עד ימינו אנו. חז"ל מלמדים אותנו שהיתה בעיה חמורה של שנאת חנם. צצו הרבה סכסוכים חיצוניים שהיו בעצם סימפטום לרעה חולה שפשטה בעם. רעה זו הייתה כה חמורה ועמוקה עד שהצריכה שבירה של כל המערכת, חשבון נפש, זיכרון ותיקון מחודש בכור הגלות עד לגאולה העתידה ובנין בית המקדש, במהרה בימינו אמן.

## הרחבות

### • אורך הגלות לשם תיקון המידות

האחרונים שלא נתגלה עונם. הסבר ייחודי לדברי חז"ל אלו כתב הרב ליב מינצברג: "בדורו של בית ראשון הגם שכבר הכירו והאמינו בה, אולם עדיין היה העם בתחילת דרכו ולא היו עומדים בדרגה זו שיהיו נתבעים על פנימיות נפשם ודקדוק כוונת לבם, לא נדרש אפוא מאיתם אלא תיקון המעשים וההליכה בדרכי התורה, ומשקלקלו בזה נגזרה עליהם גלות. אך בבית שני כבר עמד העם בדרגה נעלה יותר אשר נדרש מאיתם טוהר פנימי ותיקון המידות, וכאשר נמצא ענין זה בלתי מתוקן למרות שלא פגמו במעשיהם נענשו וגלו מן הארץ. וזה פשרו של מאמר חז"ל 'ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם' כי הראשונים שלא היו נתבעים אלא על מעשיהם הגלויים, אף קצם נתגלה כי לשם תיקון המעשים גרידא אינה נדרשת גלות ארוכה כל כך ולכן אורך גלותם הוקצב מראש. לא כן חורבן בית שני שמאחר ולא נתגלה עונם - אלא בסתר לבם היה, הרי שהגלות הבאה לשם זיכרון וצירוף זה - אין לשער אורך זמנה" [בן מלך, גלות וגאולה, עמ' כד]. חורבן בית שני נגרם כתוצאה מפגמים במערכת המידות ולא כתוצאה מפגמים במעשים. תיקון המידות אורך זמן רב ודורש עבודה נפשית מאומצת, ולכן הגלות שנגזרה אחר חורבן בית שני ארוכה מאוד, עד שיתוקנו המידות של עם ישראל.

**וְקָאָמַר שֵׁם** (יומא ט, ב): 'הראשונים שנתגלה עונם, נתגלה קצם. פרוש, הראשונים שנתגלה חטאם, מפני שהראשונים עקר חטאם שהיו נמשכים אחר יצרם לעשות פעולות רעות בגלוי, ולפיכך ענש שלהם נתגלה, וכן קצם גם כן נתגלה. אבל האחרונים שלא נתגלה עונם, מפני שעקר עונם בלב, שהוא בנסתר, ולכך לא נתגלה עונם, מפני שהוא דבר נסתר, לכן לא נתגלה קצם גם כן, ונשאר קצם נסתר ונעלם.

**וְעוֹד יֵשׁ פְּרוּשׁ בְּזֶה**, לפי שכל ענין הראשונים לפי מעלתם היה<sup>3</sup> בהתרשמות יותר, לכן כל מעשה הראשונים נרשם, ולא נרשם דבר מן האחרונים. וזה שכל דבר שהוא חשוב, כל ענינו נרשם לפי חשיבותו, לכן חטא הראשונים נרשם בעולם, ונרשם גם כן בכתיבה. ומאחר שכל ענין הראשונים בהתרשמות, גם כן קצם נתגלה ונתרשם. אבל ענין האחרונים אינו בהתרשמות בעולם, שאינן חשובים כל כך, ולפיכך אין קצם נרשם, אבל הוא מן הענינים הנעלמים. ודבר זה ענין עמוק מאד, ואין להאריך בזה עוד, וזה נכון.

הראשונים היו במעלה לכן נרשם קצם

עוד אמרו חכמים שם במסכת יומא, הראשונים, 'דור חורבן בית ראשון, שגילה הנביא את עוונם, גילה גם את קץ גלותם, שבעים שנה. פירוש דבריהם, עיקר חטאם של הראשונים היה, שהלכו אחר יצר הרע לעשות מעשים רעים בגלוי, לכן גם עונשם וגם קץ גלותם גלוי. אבל האחרונים, דור חורבן בית שני, שלא נתגלה עונם, מפני שעיקר חטאם היה בלב, שהוא בנסתר, לכן לא נתגלה סוף גלותם, ונשאר קץ גלותם דבר סתום ונעלם.

ויש עוד פירוש לענין זה. חטא הראשונים היה לפי מעלתם, ומכיוון שהיו אנשי מעלה, חטאם עשה רושם גדול, וכל דבר שעושה רושם נכתב. ואילו דורות אחרונים, שלא היו במעלה כל כך, גם מעשיהם לא עשו רושם, ולכן לא נכתבו. מכיוון שכל עניני הראשונים עשו רושם בעולם, לכן נכתב על ידי הנביאים חטאם וקץ גלותם. אבל האחרונים שמעשיהם לא עשו רושם בעולם, מפני שלא היו חשובים כל כך, לכן גם קץ גלותם לא נכתב, אלא הוא מן הדברים הנעלמים. רעיון זה עמוק מאוד ואמיתי, ואין להאריך בו עוד.

